

Література

Васильева В. Ф. Семантическая характеристология в контексте сопоставительного изучения языков / В. Ф. Васильева // Вестник Моск.ун-та. — 2003. — № 2. — С. 9 – 15. *Виноградов В. В.* Словообразование в его отношении к грамматике и лексикологии (на материале русского и родственных языков) / В.В.Виноградов // Избранные труды. Исследования по русской грамматике. — М.: Просвещение, 1975. — 370 с. *Винокур Г. О.* Заметки по русскому словообразованию / Г. О. Винокур // Избранные работы по русскому языку. — М.: Просвещение, 1959. — 450 с. *Гак В. Г.* Языковые преобразования / В.Г.Гак. — М., 1998. — 768 с. *Земская Е. А.* Современный русский язык. Словообразование / Е. А. Земская. — М.: Просвещение, 1973. — 320 с. *Ибрагимова В. Л.* Семантика русского глагола (лексика движения) / В.Л.Ибрагимова. — Уфа, 1988. — 80 с. *Казак М.Ю.* Глагольное словообразовательное гнездо в современном русском языке / М.Ю. Казак. — Белгород, 2004. — 124 с. *Казак М. Ю.* Частеречные структуры словообразовательных гнезд / М. Ю. Казак // Актуальные проблемы словообразования. — Елец, 2001. — С. 188 – 191. *Круглякова В. А.* Семантика глаголов вращения в типологической перспективе: Автореф. дис. ...к-та филол.н. 10.02.19/ Рос.гос.гуманитар.ун-т. — М, 2010. — 34 с. *Тихонов А. Н.* Словообразовательный словарь русского языка: в 2-х томах, Т.1. / А. Н. Тихонов. — М.: Русский язык, 1990. — 1550 с.

Лексикографічні джерела

Candido de Figueiredo. Dicionario da Lingua Potuguesa. V. I–II. – Amadora: Libraria Bertrand, 1938. *Corominas J.* Breve diccionario etimologico de la lengua castellana. - Madrid: Editorial Gredos, 2003. – 627 p. *Diccionario de la lengua Espanola.* Vigesima segunda edicion – Ел.ресурс: <http://buscon.rae.es/draeI/Srvlt>. *Dubois J., Mitterand H.,Dauzat A.* Dictionnaire d'etymologie. – Paris: Larousse, 2001. – 822 p. *Ernout A., Meillet A.* Dictionnaire etymologique de la langue latine. Histoire des mots. – Paris: Klincksieck, 2001. – 833 p. *Forcellinni E.* Totius Latinitatis Lexicon, consilio et cura J.Facciolati, opera et studio Forcellini alumni seminarii Patavini, lucubratum. - Prati: Aldiniani, 1858-1875. – Vol. 1–6. *Il Sabatini Coletti Dizionario della Lingua Italiana* – Ел.ресурс: <http://dizionari.corriere.it/cgi-bin/sabcol/trova>. *Machado J.P.* Dicionario etimologico da lingua portuguesa. Vol. 1–5. 3 edicao. Lisboa, 1977. Ел.ресурс: (<http://www.ipn.pt>). *Martin F.* Les mots latins groupes par familles etymologiques. – Paris: Hachette livre, 2007. – 340 p. *Pianigiano O.* Vocabolario Etimologico della Lingua Italiana. – Genova, 1998. Ел.ресурс: (<http://www.etimo.it>).

УДК (811.112.2+811.161.2).001.36:808.5

АРТЮХОВА А.О

(Національний університет «Одеська юридична академія»)

РИТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ТА НІМЕЦЬКОГО МІТИНГОВИХ ДИСКУРСІВ (зіставний аспект)

Статтю присвячено зіставному аналізу українського та німецького мітингових дискурсів, що проведено на матеріалі мітингових промов Віктора Ющенка та Віллі Брандта. У дослідженні визначено статус мітингового дискурсу та його контрактивну риторичну специфіку у двох не близько споріднених лінгвокультурах.

Ключові слова: мітинговий дискурс, політична комунікація, риторичні фігури.

Артюхова А. А. Риторические особенности украинского и немецкого митинговых дискурсов (контрастивный аспект). Статья посвящена сопоставительному анализу украинского и немецкого митинговых дискурсов, который проведен на материале митинговых выступлений Виктора Ющенко и Вилли Брандта. В исследовании определен статус митингового дискурса и его контрастивная риторическая специфика в двух не близко родственных лингвокультурах.

Ключевые слова: митинговий дискурс, політична комунікація, риторическіє фігури.

Artiukhova A. A. Rhetoric features of Ukrainian and German meeting discourse (comparative aspect). The paper deals with the comparative analysis of Ukrainian and German meeting discourse. The meeting speeches of Viktor Jushenko and Willy Brandt were chosen as the material for the research. The Paper determines the meeting discourse status and its contrastive rhetoric characteristics in two non cognate linguocultures.

Key words: meeting discourse, political communication, rhetorical figures.

Мітинговий дискурс є однією з найемоційніших, найексперсивніших та найбільш перзуазивних форм політичної комунікації. Виступ на мітингу не може бути нейтральним, що пов'язано з важливою проблематикою мітинга, який зазвичай організується в кризовий період або з приводу актуальних подій у культурно-політичному житті суспільства. Дискурсивна специфіка мітинга формується просторово-часовими параметрами, особливою системою адресантно-адресатних відносин цієї комунікативної ситуації [Артюхова 2012, с. 6].

Метою цієї статті є зіставний аналіз риторичних фігур (РФ), що використовуються в політичних промовах в умовах німецької та української мітингової комунікації. **Об'єктом** дослідження є простір німецькомовного та україномовного мітингового дискурсу.

Предметом аналізу – РФ в умовах мітингу. **Матеріалом** дослідження обрано мітингові промови видатного німецького політичного діяча Віллі Брандта, що пов'язані з феноменом Берлінської стіни (1961, 1989 р.р.), та промови Віктора Ющенка на мітингах 2004 року. Поставлена мета передбачає вирішення наступних **завдань**: 1) теоретичне обґрунтування особливостей мітингового дискурсу як специфічної форми політичної комунікації; 2) визначення риторичної специфіки німецького та українського мітингових дискурсів; 3) виокремлення й систематизація риторичних фігур, що використовуються ораторами у мітингових промовах.

Під *мітинговим дискурсом*, згідно з визначенням А. П. Чудинова, розуміємо різновид політичного дискурсу, на зміст і оформлення якого впливає політична комунікативна ситуація "мітинг" [Чудинов 2003, с.123]. *Мітинг* (англ. meeting – зустріч; лат. comitio – народні збори, від лат. comeo – сходжуся, збираюся) – це мирні публічні масові збори громадян просто неба з метою обговорення важливих проблем суспільно-політичного життя, вираження свого ставлення до внутрішньої або зовнішньої політики держави, органів влади, внутрішніх або міжнародних подій [Політологічний енциклопедичний словник 2004]. Мітинг є однією з найдієвіших форм вираження громадської позиції. Тільки масовість та «пресинг» з боку громадськості може примусити державу зрушитися з мертвої точки і почати захищати інтереси своїх громадян активніше [Келасьев, Казаков, Лейес 2006, с. 121].

Проведення мітингу пов'язане, у першу чергу, з локусами відкритих просторів, до яких належать площі й вулиці, зелені театри й концертні естради, стадіони й спортивні майданчики [Сапожков 1985, с.25]. Специфічними особливостями таких локусів є більші, ніж у приміщень розміри, наявність акустичних шумів, залежність від кліматичних умов. Зазвичай мітинги проводяться на центральних площах, у так званих "соціокультурних" [Шейгал 2004], "харизматичних" [Петлюченко 2009] локусах.

Мітинги знаходяться в тісному зв'язку з історією, вони проводяться у відповідь на певні історичні події, і самі стають частиною історії. Коріння мітингу сягає ритуалу, обряду, масового релігійного дійства. У перших державах стародавнього світу з демократичною формою правління мітинги були інструментом влади і прямого контакту з народом. Суспільні збори на площах у Стародавній Греції називалися агорами, в Стародавньому Римі – трибутними коміціями. В Німеччині мітингова активність особливо виявляється на початку ХХ століття, після першої світової війни, коли в країні вирували сильна економічна криза, безробіття, інфляція і результатом чого стала зміна політичної влади Веймарської республіки. Під час правління Гітлера мітинги використовувалися як інструмент націонал-соціалістичної пропаганди та утримання влади. Ретельно підготовлені демонстрації й мітинги були також невід'ємною частиною суспільно-політичного життя НДР, за допомогою "виступів мас" правляча партія демонструвала та підтримувала свою владу. Найчисленніші мітинги у Німеччині проводилися у період розподілу держави шляхом будівництва Берлінської стіни (1961 р.) та її довгоочікуваного об'єднання та падіння кордону між Західною та Східною Німеччиною. Активізація мітингової комунікації в Україні пов'язана перш за все з часами «Помаранчевої революції», кризовим періодом у суспільно-політичному житті нашої країни [Ставицкая 2005, с. 3].

Виступ в умовах мітингового дискурсу має яскраво виражений риторичний характер, що виявляється на лінгвальному рівні в активному використанні певних *риторичних фігур* (РФ), які є маркерами риторичної сили виступу [Артюхова 2012, с. 15].

Для зіставного аналізу риторичної специфіки німецького та українського мітингових дискурсів було обрано по дві промови видатних політиків України та Німеччини *Віктора Ющенка та Віллі Брандта*.

Більшість мітингових промов В. Ющенка припадає на час «Помаранчевої революції», що хвилину мирних акцій протесту протягом листопада – грудня 2004 р. прокотилася всією Україною. В. Ющенко позиціював себе як закритий, стриманий, мовчазний лідер. В своїх промовах він апелював до моральних цінностей та настанов. Політико-психологічний аналіз особистості В. Ющенка характеризує його як неефективного лідера, якому притаманні

залежність, невпевненість, навіюваність, високий рівень психологічної напруги та конформність [Люльчак 2010]. Цікаві та влучні характеристики дають президентів українські студенти, які ставляться до нього зі співчуттям. Вони характеризують його наступним контентом: «скорботна і трагічна фігура», «чесний банкір», «слабкий політик», «його промова бракувало сили». Студенти переконані, що В. Ющенко виконував роль «цапа-відбувайла» за провали Помаранчевої революції [Дащаківська 2013].

Основна дискурсивна характеристика Віктора Ющенко може бути сформульована як «харизматик-месія», «харизматик-пророк», що визначається його внутрішніми мотиваційними установками, пов'язаними з акцентуванням на власній значимості, переконаністю у своїй непогрішності, правом на істину в першій інстанції, безапеляційністю суджень [Петлюченко 2009, с.379].

В свою чергу, Віллі Брандт вмів говорити так, що люди слухали його немов зачаровані. Він торкався тих струн душі, про існування яких вони навіть й не здогадувалися. Навіть на початку кар'єри, коли його промови були доволі прозаїчні та незграбні, Віллі Брандту, як усім харизматикам вдавалося переконувати манерою презентації (нім. *die Art des Vortrags*). В нього був неповторний голос, що, здавалось, без зусиль лунав через вулиці та площі. Говорячи, він часто зупинявся, немов вириваючи з себе окремі речення, чим створював у слухачів враження, що вони є свідками, навіть помічниками у перетворенні його думок на слова. Стилль Віллі Брандта став символом простодушності та щирості. В його образі поєдналися задумлива серйозність та емоційність, суміш, що не може залишити слухача байдужим [Spiegel 2013, с. 77]. В. Брандт був харизматичним політичним лідером, «харизматиком-маргіналом», що пов'язано з його діяльністю у період межової екзистенційної ситуації для Німеччини (післявоєнна відбудова та розкол). Він виступав винятково як творче начало, тому що дозволив німецькому суспільству знайти нові орієнтири в післявоєнному розвитку, не претендуючи при цьому на руйнування старої системи західного суспільства [Петлюченко 2009, с.166]. Набір дискурсивних характеристик В. Брандта визначається, насамперед, його яскравою риторикою, сильною патетикою й закличністю [Петлюченко 2009, с.129].

У ході аналізу риторичної специфіки мітингових виступів обох політичних діячів було виявлено набір РФ, що функціонують у промовах, визначена їх частотність та особливості реалізації. Так, в промовах В. Ющенко було ідентифіковано 58 РФ, в промовах В. Брандта – 47 РФ. Промови В. Ющенко мають більше риторичне різноманіття, в них загалом функціонують 11 видів РФ, а саме, *анафора*, *риторичне звертання*, *риторичне питання*, *риторичний вигук*, *антитеза*, *інверсія*, *градація*, *нисхідна градація*, *анадиплозіс*, *епіфора*, *парантеза*. Використання таких складних з точки зору побудови фігур може свідчити, про те, що його яскраві промови готувалися заздалегідь спичрайтерами.

В мітингових виступах В. Брандта виявлено 7 видів РФ, а саме, *анафора*, *риторичне звертання*, *риторичний вигук*, *антитеза*, *інверсія*, *градація*, *парантеза*. У промовах Брандта функціонує досить малий набір РФ, але вони є типовими для непідготовленого усного мовлення.

Що до частотності використання РФ, в ході дослідження були виявлені деякі відмінності. Так, найчастотнішими фігурами в промовах В. Ющенко стали: *анафора* (25%), *риторичне звертання* (22%), *антитеза* (19%) та *риторичний вигук* (12%). Найчастотнішою фігурою в виступах В. Брандта також є *анафора* (25%). Не так часто, але все ж зустрічається *антитеза* (12%). На відміну від виступів В. Ющенко, мова В. Брандта багата на парантези (23%), фігури, що є маркерами спонтанного мовлення. Частотними також є *інверсія* (12%) та *градація* (12%).

Розглянемо особливості реалізації найчастотніших РФ в умовах українського та німецького мітингових дискурсів. В обох дискурсах високу частотність мають *анафора* та *антитеза*.

Анафора – це повтор початкових частин суміжних або прилеглих речень, це засіб, що дуже структурує: підкреслюючи початок кожного наступного речення, вона надає

повідомленню надзвичайно прозорого членування. Часто анафори використовуються групами, наприклад: **Ми пройшли випробування на різні сорти українців, ми пройшли випробування на докори** відносно того, що ми, можливо, спілкуємося різними мовами, **на докори** того, що ми ходимо в різні храми [Ющенко 2004(а)].

Анафора, як найчастотніша РФ, також дуже часто поєднується з іншими РФ. Так, наприклад, анафоричні повторі підсилюють впливову силу *інверсії*: **Dass sie in ein anderes Verhältnis zu einander geraten, dass sie eine Freiheit zusammenfinden und sich entfalten können, darauf allein kommt es an** (Те, що між ними створюються інші стосунки, те, що разом вони можуть знайти свободу і бути в змозі розвиватися, тільки від цього все залежить) [Brandt 1989]. Використання інверсії допомагає з першого ж слова звернути увагу аудиторії к особливо значущому поняттю.

Риторична сила *антитези* також може посилюватися за допомогою повторів, наприклад: **Berlin erwartet mehr als Worte, Berlin erwartet politische Aktion!** (Берлін очікує більше ніж слова, Берлін очікує політичних дій!)[Brandt 1961]. Антитеза характеризується наявністю парної кількості елементів, що протиставляються, зазвичай їх 2 або 4. Так, в антитезі **Я не обіцяю, я присягаю** [Ющенко 2004] протиставлені два дієслова. В наступній фігурі протиставляються іменники з важливою ціннісною семантикою та дієслова з високим емоційним забарвленням: **Berlin wird leben und die Mauer wird fallen!** (Берлін буде жити, а стіна впаде!) [Brandt 1989].

Мітинговим промовам В. Ющенка притаманне використання великої кількості *риторичних звертань*: **Друзі! Мої друзі! Шановні друзі!** [Ющенко 2004]. В ідіолекті В. Ющенко іменник «друзі» використовується дуже широко і привертає увагу дослідників своєю двозначністю: він вживається в прямому значенні при визначенні близького оточення та в переносному при встановленні тісного контакту з аудиторією [Потапенко 2010, 50]. Мова В. Ющенка багата на *риторичні вигуки*: **Слава кожному із вас, слава Україні і слава Господу Богу!** [Ющенко 2004(а)]. Ці РФ відносяться до групи апеллятивних фігур, що характеризуються спрямованістю на аудиторію та використовуються для встановлення та підтримки контакту, емоційної реалізації гасел та закликів.

В промовах В. Брандта на відміну від В. Ющенка дуже часто зустрічаються *парантези*, які допомагають самопрезентації оратора, який перериває своє висловлювання, щоб його доповнити, пояснити, довести щось, наприклад: **Und eines ist sicher, es wurde vorhin im Abgeordnetenhaus gesagt: Es ist sicher, dass nichts im anderen Teil Deutschlands wieder so werden wird, wie es war** (Одне ясно, **це було сказано раніше у палаті депутатів**: ясно, що нічого не буде в іншій частині Німеччини таким, як було) [Brandt 1989]. Ця фігура надає мовленню ефект спонтанності.

В. Брандт часто звертається до використання *градації*, РФ, що є розгортанням слова чи словосполучення в синонімічний ряд таким чином, що інтенсивність значення кожного наступного компонента наростає, підсилюючи емоційну напругу мітингового виступу, наприклад: **Die Bereitschaft nicht zum erhobenen Zeigefinger, sondern zur Solidarität, zum Ausgleich, zum neuen Beginn, wird auf die eigentliche Probe gestellt** (Готовність не до високо піднятого пальця, а до **солідарності**, до **компромісу**, до **нового початку** буде зазнавати випробувань) [Brandt 1989].

Виходячи з результатів зіставного аналізу риторичних особливостей українського та німецького мітингових дискурсів, можна зробити **висновок**, що їх яскраво виражений риторичний характер створюється за допомогою використання певних РФ, що є їх спільною ознакою. Так, в обох видах дискурсу зустрічаються анафори, риторичні звертання, вигуки, інверсії, градації й антитези. В. Ющенко користується більшою палітрою фігур, серед яких зустрічаються такі складні конструкції, як нисхідна градація чи епіфора, які є типовими для писемного мовлення. В його промовах, на відміну від промов В. Брандта, дуже рідко зустрічаються парантези, використання яких є ознакою непідготовленого усного мовлення. Така риторична специфіка свідчить про те, що виступи В. Ющенка ретельно готувалися заздалегідь професійними спичрайтерами. В. Брандт, в свою чергу, не демонструє

різноманітності риторичних засобів, але фігури, що він використовував, є простими за побудовою, типовими для усного мовлення, і, таким чином, надають промова особливості впливовості. Виявлені лінгвальні особливості промов є індикатором екстралінгвальних характеристик оратора, його здатності та вміння привернути увагу, захопити та переконати слухача. **Перспективним** є зіставлення просодичного оформлення українських та німецьких мітингових промов з розширенням матеріалу дослідження.

Література

- Артюхова А. О. Риторико-просодичні особливості німецького мітингового дискурсу (інструментально-фонетичне дослідження) автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. - Одеса, 2012. - 20 с.
- Дацківська О. Політики очима студентів: Янукович - «простак», Тягнибок - «гаран, який лупить в браму Межигір'я», Садовий - «нарцис» // Оксана Дошківська - Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/news/136666.html> - Заголовок с титул. екрана.
- Келасєв О. В., Казаков С. В., Лейєс А. Ю. Специфика коммуникации власти и населения в контексте массового публичного протеста / О. В. Келасєв, С. В. Казаков, А. Ю. Дейєс // Журнал социологии и социальной антропологии. 2006. Том IX. № 1 (34). С. 103 - 122.
- Лютьчак Е. Р. Политико-психологический анализ личностей лидеров "Оранжевой революции" Виктора Ющенко и Юлии Тимошенко: дис. ... канд. политич. наук : 19.00.12; Москва, 2012. - 187 с.
- Петлюченко Н. В. Харизматика: мовна особистість і дискурс: монографія / Н. В. Петлюченко. - Одеса: Астропринт, 2009. - 464 с.
- Потапенко С. И. Президент всей Украины? Когнитивно-риторический анализ инаугурационного обращения Виктора Ющенко / Сергей Иванович Потапенко // Аргументативная риторика в практике политического делового и административно-правового общения: Материалы Международной Интернет-конференции. - Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2010. - С.48-54.
- Сапожков М. А. Звукофикация открытых пространств / М. А. Сапожков. - М.: Радио и связь, 1985. - 304 с.
- Ставицкая Л. Дискурс помаранчевої пристрасти / Леся Ставицкая // Киевский журнал Критика, 2005, №3, с.3-16.
- Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации / Анатолий Прокофьевич Чудинов. - Екатеринбург, 2003. - 248 с.
- Шейгал Е. И. Семантика политического дискурса / Елена Иосифовна Шейгал. - М.: Гнозис, 2004. - 326 с.
- Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко. - 2-е вид., доп. і перероб. - К.: Генеза, 2004. - 736 с.
- Fleischhauer J. Kanzler der Herzen / Jan Fleischhauer // Der Spiegel № 46, 2013, S. 72 - 80.

Джерела ілюстративного матеріалу

- Виступ Віктора Ющенка на мітингу в ході акції «Разом переможемо» в Києві 18.09.2004. - Режим доступу: <http://yuschenko.com.ua/yushhenko-na-yevropejskij-ploshhi/> Промова Віктора Ющенка на Майдані Незалежності у Києві 07.11.2004. (а) - Режим доступу: <http://yuschenko.com.ua/category/materiali-z-arxivu/> Rede von Willy Brandt. Kundgebung auf dem Platz vor dem Rathaus Schöneberg, 16. August 1961- Das Deutsche Rundfunkarchiv. Standort Babelsberg. Rede von Willy Brandt. Kundgebung auf dem Platz vor dem Schöneberger Rathaus, 10. November 1989. - Das Deutsche Rundfunkarchiv. Standort Babelsberg.

УДК 81*373.613

БАЛАНАЕВА О. В.

(Донецкий юридический институт МВД Украины)

СИНОНИМИЯ И АНТОНИМИЯ В СФЕРЕ ЮРИДИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ (на материале украинской, русской, немецкой терминологий)

В статье рассматриваются синонимические и антонимические отношения юридических терминов в украинской, русской и немецкой юридических терминосистемах.

Ключевые слова: юридический термин, синонимия, антонимия.

Баланаєва О.В. Синонімія та антонімія у сфері юридичної лексики (на матеріалі української, російської, німецької термінологій). У статті розглядаються синонімічні та антонімічні відношення юридичних термінів в українській, російській та німецькій юридичних терміносистемах.

Ключові слова: юридичний термін, синонімія, антонімія.

Balanaeva O.V. Synonymy and antonymy in the sphere of legal lexics (on the material of Ukrainian, Russian, German terminologies). The article deals with synonymic and antonymic relations of legal terms in Ukrainian, Russian and German legal terminological systems.

Key words: legal term, synonymy, antonymy.

Целью данного работы является исследование таких системных отношений в юридической терминологии как синонимия и антонимия. Достижение этой цели предусматривает решение *следующих задач*: установить синонимы и антонимы в юридической терминологии и определить специфику их системных отношений. **Объектом исследования** являются системные отношения юридической терминологии как